

ÁFORM UM LAGASETNINGU

– sbr. samþykkt ríkisstjórnarinnar frá 24. febrúar 2023, 1.–4. gr.

Málsheiti og nr.	Áform um frumvarp til laga um breytingu á ýmsum lögum vegna sveitarstjórnarkosninga. DMR25110217.
Ráðuneyti /verkefnisstjóri	Dómsmálaráðuneyti
Innleiðing EES-gerðar?	☐ Já ☒ Nei
Dags.	20. nóvember 2025

A. Úrlausnarefni

1. Forsaga máls og tilefni.

Frumvarp þetta er samið vegna aðstæðna sem hafa skapast vegna náttúruhamfara í sveitarfélaginu Grindavíkurbæ, þ.e. jarðhræringum og eldsumbrotum, sem hafa varað frá 2019. Fyrsta eldgosið tengt þessum umbrotum hófst í mars 2021 við Fagradalsfjall en kaflaskil urðu undir lok október 2023 þegar kvikusöfnunar varð vart á Svartsengissvæðinu. Byggði hún upp nægilegan þrýsting til að hleypa af stað kvikugangi 10. nóvember það sama ár undir svokallaðri Sundhnúksígáaröð og Grindavík. Umfangsmiklar jarðskorpuhreyfingar fylgdu þessum umbrotum, neyðarstigi var lýst yfir og Grindavíkurbær var rýmdur. Um 3.790 manns bjuggu þá í Grindavík á ríflega 1.100 heimilum.

Síðan hefur gosið nú sinnum í námunda við Grindavík og aflögunarmælingar sýna að enn er landris og kvikusöfnun undir Svartsengi, þótt smám saman dragi úr hraða kvikuinnstreymis. Út frá fyrri atburðum á Sundhnúksígáaröðinni aukast líkurnar á nýju kvikuhlaupi og eldgosi þegar sambærilegt magn kviku hefur safnast fyrir undir Svartsengi og hljóp út í síðasta gosi. Magn kviku sem runnið hefur úr Svartsengi í eldsumbrotunum frá því í mars 2024 hefur verið breytilegt, á bilinu 12–31 milljón rúmmetrar. Samkvæmt líkanreikningum í nóvember 2025 höfðu um 15 milljónir rúmmetra af kviku safnast undir Svartsengi frá síðasta eldgosi í júlí. Því er enn talsverð óvissa um hvenær næsti atburður verður og ekki er hægt að segja fyrir um hvenær þessu endurtekna hættuástandi við Grindavík lýkur.

Nú hafa um 900 manns lögheimili skráð í Grindavík en talið er að allt að 400 manns eigi að jafnaði næturstað í Grindavík en eru það auk íbúa, ferðamenn og starfsmenn með tímabundna viðveru.

Kosningarétturinn er undirstöðuréttur í lýðræðissamfélagi. Því er gert ráð fyrir að kosningar fari fram í Grindavík vorið 2026 nema ófyrirsjáanlegir atburðir hindri. Hins vegar eru ýmis álitamál sem þarf að leiða til lykta og lúta m.a. að því hverjir hafi kosningarétt og kjörgengi. Er í því sambandi vísað í lögfræðilega álitagerð Kára Hólmars Ragnarssonar og Trausta Fannars Valssonar, dags. 13.08.2025. Þá er í 11. gr. laga nr. 40/2024 um framkvæmdanefnd vegna jarðhræringa í Grindavíkurbæ að finna breytingu á sveitarstjórnarlögum nr. 138/2011 og kosningalögum nr. 112/2021, þar sem til bráðabirgða er vikið frá kröfu um lögheimili í sveitarfélaginu fyrir kjörna fulltrúa í bæjarstjórn og í nefndum, ráðum og stjórnnum Grindavíkurbæjar. Þær undanþágur gilda til loka núverandi kjörtímabils.

Við afmörkun á því hvernig rétt sé að standa að sveitarstjórnarkosningum í Grindavíkurbæ vorið 2026 koma til greina ýmsar leiðir. Í samráði við Grindavíkunga hefur verið ákveðið að fara þá leið að þeir sem áttu lögheimili í Grindavíkurbæ 9. nóvember 2023 eigi val um að nýta kosningarétt í sveitarfélaginu.

2. Hvert er úrlausnarefnið?

Að útfæra ákvæði laga um kosningarétt og kjörgengi þannig að þeir sem áttu lögheimili í Grindavík 9. nóvember 2023 hafi val um að kjósa í Grindavík eða því sveitarfélagi sem þeir eiga nú lögheimili í. Þannig verði skýrt hverjir eigi kosningarétt og hafi kjörgengi í sveitarstjórnarkosningum í Grindavík 2026.

3. Að hvaða marki duga gildandi lög og reglur ekki til?

Núgildandi ákvæði laga er varða kosningarétt og kjörgengi gera ekki ráð fyrir að þeir sem áttu lögheimili í Grindavík 9. nóvember 2023 hafi val um að kjósa í Grindavík eða öðru sveitarfélagi sem þeir eiga lögheimili í. Vegna markmiða um endurreisn samfélagsins í Grindavíkurbæ þykir mikilvægt að gefa kost á slíku vali.

B. Markmið

1. Stefna hins opinbera á viðkomandi málefnasviði/málaflokki.

Vinna að þeim grundvallaréttindum fólks að geta notið kosningarréttar sem er liður í því að verja og endurreisa samfélagið í Grindavíkurbæ. Næstu sveitarstjórnarkosningar marka mikilvægan áfanga í endurreisn Grindavíkurbæjar. Með þeim skapast nýtt lýðræðislegt umboð til að leiða bæjarfélagið í gegnum endurreisnarferlið. Ljóst er að Grindvíkingar sjálfir verða í forystu endurreisnarinnar, en stjórnskipulegar og skipulagslegar lausnir styrki það ferli, en þannig verða ákvarðanir um framtíð bæjarfélagsins í höndum þeirra sjálfra.

2. Markmið sem að er stefnt með lagasetningu í ljósi úrlausnarefnis og stefnu stjórnvalda.

Að kosningar og kjörgengi byggist á skýrum lagareglum, lagasetning byggist á málefnalegum sjónarmiðum og ekki sé gengið lengra gagnvart rétti borgaranna til þátttöku í frjálsum staðbundnum kosningum en nauðsynlegt er.

Í athugasemd með 1. gr. frumvarps þess er varð að lögum nr. 40/2024 um framkvæmdanefnd vegna jarðhræringa í Grindavíkurbæ kemur fram að með vísun til íbúa Grindavíkurbæjar sé átt „bæði við þá íbúa í bænum sem hafa lögheimili í sveitarfélaginu og þá íbúa sem flutt hafa lögheimili sitt vegna náttúruhamfaranna.“ Þá hefur löggjafinn einnig gripið til sérstakra ráðstafana að því er varðar kjörgengi þeirra sem hafa flutt lögheimili sitt úr Grindavík. Ljóst má vera að endurreisn Grindavíkurbæjar er verkefni fyrir allt samfélagið sem upplifði hamfarirnar en ekki aðeins fyrir þá sem enn halda lögheimili í bænum. Kosningaréttur er eitt helsta tækið til að tryggja að ákvarðanir endurspegli vilja þeirra sem eiga beina aðild að framtíð samfélagsins. Ef aðeins hluti Grindvíkinga fengi að kjósa gæti það skapað hættu á vantrausti og tilfinningu um að vera útilokaðir frá ákvarðanatöku um framtíð bæjarins.

C. Leiðir

1. Ekkert aðhafst - hvaða afleiðingar hefði það?

Ef engar breytingar yrðu gerðar á lögum teldust þeir einir eiga kosningarrétt og kjörgengi sem eiga skráð lögheimili í Grindavík við útgáfu kjörskrár. Kjörnir fulltrúar myndu missa kjörgengi sitt ef þeir þyrftu að flytja lögheimili sitt úr sveitarfélaginu á kjörtímabilinu.

Þá er fyrir hendi hugsanlegur vafi um hvort heimild Grindvíkinga til að skrá aðsetur sitt, sbr. ákvæði til bráðabirgða V í lögum nr. 80/2018 um lögheimili og aðsetur feli í sér nægilega skýra heimild til að halda lögheimilisskráningu óbreyttri í Grindavík, jafnvel þótt viðkomandi einstaklingar hafi ekki lengur lögformleg tengsl við þá fasteign þar sem lögheimili er skráð eða er óheimilt eða ófært að búa í þeim. Sú heimild til aðsetursskráningar gæti einnig fallið niður.

2. Önnur úrræði en lagasetning sem metin hafa verið.

Reglur um kosningarrétt og kjörgengi við sveitarstjórnarkosningar, svo og reglur um lögheimilis- og aðsetursskráningar, koma fram í lögum og breytingar á þeim reglum eða

sérreglur vegna hinu sérstöku aðstæðna í Grindavíkurbæ þurfa því einnig að koma fram í settum lögum.

3. Mögulegar leiðir við lagasetningu.

Við afmörkun á því hvernig rétt sé að standa að sveitarstjórnarkosningum í Grindavíkurbæ vorið 2026 koma helst eftirfarandi leiðir til skoðunar:

Leið 1: Lögheimilisskráning ræður kosningarrétti.

Í þessari leið felst að þeir sem hafa lögheimili í Grindavík við útgáfu kjörskrár teljast kjörgengir og hafa kosningarrétt í sveitarstjórnarkosningum í bænum.

Leið 2: Raunveruleg búseta ræður kosningarrétti.

Einungis þeir sem raunverulega búa í Grindavík ættu þá kosningarrétt. Sjónarmið að baki þessari leið væru þá að samkvæmt staðbundnu lýðræði sé réttast að einungis raunverulegir íbúar kjósi.

Leið 3: Þeir sem áttu lögheimili í Grindavíkurbæ 9. nóvember 2023 eiga kosningarrétt þar (og hvergi annars staðar).

Unnt væri að setja þá reglu að kjörskrá Grindavíkurbæjar miðaðist við lögheimilisskráningar við upphaf röskunar á búsetu.

Leið 4: Þeir sem áttu lögheimili í Grindavíkurbæ 9. nóvember 2023 eiga val um að nýta kosningarrétt í sveitarfélaginu.

Ólíkt því sem greinir í leið 3 er hér gert ráð fyrir því að sumir þeirra sem flutt hafa úr Grindavíkurbæ hyggist ekki snúa aftur og því sé eðlilegt að þeir kjósi í sínu nýja sveitarfélagi.

Leið 5: Frestun kosninga

Væri talið ófært að halda kosningar vorið 2026 kæmi til skoðunar að fresta þeim. Slíkt þyrfti að gerast með skýrri lagasetningu þar sem fjallað væri um hvernig færi um valdheimildir sveitarstjórnar og rökstutt hvers vegna frestun teldist nauðsynleg.

Leið 6: Breytt stjórnarfyrrkomulag á svæðinu.

Að lokum má nefna að til greina kæmi að unnið væri að efnislegum breytingum á stjórn sveitarfélagsins, þ.e. stjórnkerfisbreytingum til framtíðar, fyrir sveitarstjórnarkosningarnar 2026.

D. Hvaða leið er áformuð og hvers vegna?

1. Stutt lýsing á þeirri leið sem áformuð er og rökstuðningur fyrir henni.

Áformað er að fara þá leið að þeir sem áttu lögheimili í Grindavíkurbæ 9. nóvember 2023 eigi þess kost að nýta kosningarrétt í sveitarfélaginu, en um valkvætt fyrrkomulag verði að ræða (leið 4 hér að ofan).

Þannig eigi kosningarrétt í sveitarstjórnarkosningum í Grindavíkurbæ vorið 2026:

- 1) Þeir sem eiga lögheimili í Grindavík við útgáfu kjörskrár og
- 2) þeir sem áttu lögheimili í Grindavík 9. nóvember 2023 og velja að skrá sig í gengum umsóknarkerfi sem Þjóðskrá Íslands skal halda utan um.

Þeir sem þannig verða skráðir á kjörskrá í Grindavík eiga ekki kosningarrétt í öðrum sveitarfélögum við kosningarnar 2026, hvað sem líður skráningu lögheimilis. Þetta er því valkostur fyrir Grindvíkinga, en ef fólk nýtir sér ekki þann möguleika þá kys það í sínu „nýja“ sveitarfélagi í samræmi við lögheimilisskráningu.

Hvað varðar kjörgengi er lagt til að það haldast í hendur við ofangreindar sérreglur um kosningarrétt og haldast óbreytt út kjörtímabilið. Þá þarf að útfæra kjörgengi í nefndum sveitarfélagsins þannig að störf nefnda, stjórna og ráða séu öröskuð á kjörtímabilinu.

Af þeim leiðum sem nefndar voru í kafla C að framan hefur þessi leið í fyrsta lagi þann kost að Grindvíkingar allir geti haft áhrif á stjórn og framtíð sveitarfélagsins. Með henni er brugðist við þeim aðstæðum að margir Grindvíkingar, af ýmsum ástæðum, hafa flutt lögheimili sitt úr sveitarfélaginu. Sumir þeirra hafa í hyggju að flytjast aftur til bæjarins við fyrsta tækifæri, aðrir kunna að vera alfarnir úr sveitarfélaginu og sumir hafa einfaldlega ekki tekið ákvörðun um framhaldið í þeim efnum. Því þykir málefnalegast að heimila Grindvíkingum að ákveða sjálfir hvort þeir nýti kosningarrétt í sveitarfélaginu eða í því sveitarfélagi sem þeir eiga nú lögheimili í. Með þessu er komið til móts við jafnræðissjónarmið og komið í veg fyrir að kosningarréttur ráðist af atriðum sem eru að nokkru leyti handahófskennd, t.d. hverjir eigi enn skráð lögheimili í sveitarfélaginu eða dveljist þar að staðaldri þrátt fyrir óvissuástand.

2. Helstu fyrirhuguðu breytingar á gildandi lögum og reglum, hvort heldur bætt er við eða fellt brott.

2.1. Nýtt ákvæði til bráðabirgða í kosningalög nr. 112/2021 um kosningarrétt í sveitarstjórnarkosningunum í Grindavíkurbæ.

Ákvæðið mæli fyrir um að kosningarrétt í sveitarstjórnarkosningum í Grindavíkurbæ 16. maí 2026 eigi hver sá sem uppfyllir annað hvort a) hin almennu skilyrði 4. gr. laganna, þ.e. lögheimili í sveitarfélaginu og önnur hefðbundin skilyrði um ríkisborgararétt eða búsetu, eða b) skilyrði nýs ákvæðis (2. mgr. bráðabirgðaákvæðisins).

Sá sem átti lögheimili í Grindavíkurbæ 9. nóvember 2023 á kosningarrétt í sveitarfélaginu við sveitarstjórnarkosningar 16. maí 2026, þrátt fyrir að hafa flutt lögheimili sitt úr sveitarfélaginu, enda fullnægi hann að öðru leyti skilyrðum 4. gr. og leggi fram umsókn til Þjóðskrár Íslands um að neyta kosningarréttar síns í sveitarfélaginu eigi síðar en 40 dögum fyrir kjördag.

Þá verði tryggt að sá sem neytir kosningarréttar í Grindavíkurbæ eigi ekki kosningarrétt í öðru sveitarfélagi og að kjörskrá verði gefin út í samræmi við þessar reglur.

2.2. Ný ákvæði til bráðabirgða í kosningalög nr. 112/2021 og sveitarstjórnarlög nr. 138/2011. um kjörgengi í sveitarstjórn og í nefndir, ráð og stjórnir Grindavíkurbæjar fram til 2030.

Mælt verði fyrir um að kjörgengi í sveitarstjórn Grindavíkurbæjar haldist í hendur við kosningarrétt í sveitarfélaginu, að viðbættu skilyrðinu um óflekkað mannorð, og að kjörnir fulltrúar haldi kjörgengi fram að sveitarstjórnarkosningum 2030.

Þá verði sett sérregla um kjörgengi í nefndir, ráð og stjórnir Grindavíkurbæjar í sveitarstjórnarlög þess efnis að kjörgengi sé ekki háð því að kjörinn fulltrúi hafi skráð lögheimili í sveitarfélaginu fram að sveitarstjórnarkosningum 2030.

2.3. Ný málsgrein í ákvæði til bráðabirgða VI í lögum um lögheimili og aðsetur nr. 80/2018.

Með lagabreytingu 2023 var Grindvíkingum veitt heimild til að skrá aðsetur sitt m.a. í húsnæði sem almennt teldist ekki tækt til fastrar búsetu, þ.e. í fjöldahjálparstöðvum, frístundabyggð og atvinnuhúsnæði. Í viðkomandi lagaákvæðum er hins vegar ekki tekið fram með beinum hætti að sú heimild til aðsetursskráningar feli í sér heimild til að halda lögheimilisskráningu óbreyttri. Til þess að taka af allan vafa um að slík heimild sé fyrir hendi er nú lagt til að reglu þar að lútandi verði bætt við núgildandi ákvæði til bráðabirgða VI.

E. Samræmi við stjórnarskrá og þjóðarétt – aðrar grundvallarspurningar

1. Koma áformin inn á svið stjórnarskrár og þjóðréttarskuldbindinga?

1.1. Sjálfsstjórn sveitarfélaga og réttur til frjálsra kosninga

Sveitarstjórnarkosningar fara að nær öllu leyti fram á grundvelli almennra laga en ekki stjórnskipunarreglna og eru því á forræði og ábyrgð löggjafans. Almennt séð hefur löggjafinn því heimild til þess að mæla fyrir um hvernig kosningarrétti, kjörgengi og öðrum atriðum varðandi framkvæmd sveitarstjórnarkosninga er háttað.

Í 78. gr. stjórnarskrár lýðveldisins Íslands nr. 33/1944 (stjskr.) er mælt fyrir um sjálfstjórn sveitarfélaga. Ákvæðið er talið fela í sér stjórnskipulegan tilvistarrétt sveitarstjórnarstigsins og sjálfstjórn sveitarfélaga, en í því felst m.a. að íbúar hafi lýðræðislegan rétt til að kjósa sveitarstjórn í almennum kosningum (sjá nánar Trausti Fannar Valsson: Sveitarstjórnarréttur, bls. 23-27 og „Sjálfstjórn sveitarfélaga“, Tímarit lögfræðinga, 3. tbl 2007, bls. 255-261). Það er hinn síðastnefndi þáttur 78. gr. stjskr. sem helst kæmi til skoðunar varðandi stjórnskipulegar valdheimildir löggjafans í þessu samhengi. Einnig má nefna almennar grunnreglur stjórnskipunarinnar um lýðræði og rétt til frjálsra kosninga, sem ekki eru skráðar eða nákvæmt útfærðar í stjórnarskrá, en vísa má til 3. gr. fyrsta samningsviðauka mannréttindasáttmála Evrópu (MSE) til hliðsjónar (ákvæðið á við um frjálsar kosningar til löggjafarþings en ekki sveitarstjórnarkosningar, nema í mjög sérstökum aðstæðum, sjá umfjöllun í ákvörðun MDE, Repetto Visentini g. Ítalíu (2021)).

Til fyllingar mætti líta til Evrópuráðssamnings um sjálfstjórn sveitarfélaga (CETS nr. 122) og einkum viðauka við hann um þátttökuréttindi (CETS nr. 207) sem tók gildi gagnvart Íslandi árið 2017. Í 1. gr. viðaukans kemur fram að lög skuli mæla fyrir um kosningarrétt þeirra ríkisborgara sem búa í viðkomandi sveitarfélagi. Einnig sé heimilt að tryggja með lögum kosningarrétt annarra þegar það samrýmist stjórnskipun viðkomandi ríkis og alþjóðlegum skuldbindingum þess. Þar segir einnig að formreglur, skilyrði og takmörk við kosningarrétti þurfi að uppfylla skilyrði um nauðsyn til þess að tryggja virkni lýðræðis eða til þess að fullnægja alþjóðlegum skuldbindingum ríkisins.

Umræddar reglur og lagasjónarmið um staðbundið lýðræði eru þó fremur almennar meginreglur en skýrt afmarkaðar réttarreglur. Frávik frá því að íbúar kjósi í því sveitarfélagi sem þeir hafa raunverulega fasta búsetu eru þekkt og leiða m.a. af undantekningarreglum lögheimilislaga um skráningu lögheimilis (t.d. námsmenn erlendis og alþingismenn). Umfang þess fráviks sem hér er fyrirhugað er þó eðlisólíkt. Almennt séð eru það íbúar á viðkomandi svæði sem eiga hinn lýðræðislega rétt til að kjósa sveitarstjórn á grundvelli 78. gr. stjskr. en samkvæmt gildandi lögum um sveitarstjórnarkosningar hefur sá hópur í vissum tilvikum bæði verið útvíkkaður (sumir þeirra sem eiga fasta búsetu annars staðar en skráð lögheimili í sveitarfélaginu eiga kosningarrétt) og takmarkaður (sumir útlendingar sem búa í sveitarfélaginu eiga ekki kosningarrétt). Í tilviki Grindavíkurbæjar er einfaldlega erfitt að fullræða með afdráttarlausum hverjir ættu að teljast „íbúar“ út frá þessum almennu meginreglum um staðbundið lýðræði.

Vegna stjórnskipunarreglna um sjálfstjórn sveitarfélaga og meginreglna um lýðræði er mikilvægt að mælt sé fyrir um framkvæmd og fyrirkomulag kosninga með sem skýrustum hætti í lögum. Stöðugleiki kosningalaga er enn fremur mikilvægur og gjalda ber varhug við að breyta kosningalögum þegar skammt er til kosninga. Má vísa til viðmiða Feneýjarnefndar Evrópuráðsins um kosningaframkvæmd þar sem fram kemur að meginatriði kosninglögjafar ættu ekki að taka breytingum þegar minna en ár er til kosninga. Ljóst er að kosningalögum er þó stundum breytt með skemmri fyrirvara, sjá t.d. lög nr. 124/2024 sem samþykkt voru 14. nóvember 2024 og höfðu áhrif á kosningarrétt einstaklinga í alþingiskosningum 30. nóvember 2024.

Hvað varðar íbúa Grindavíkur er ljóst að fyrir hendi eru sérstakar aðstæður sem ofangreindar meginreglur um lýðræði og frjálsar kosningar veita aðeins almenna leiðsögn um. Í dómaframkvæmd Mannréttindadómstóls Evrópu um rétt til frjálsra kosninga í 3. gr. 1. viðauka við MSE hefur komið fram að ekki sé um algild réttindi að ræða og raunar hafi ríki víðtækt svigrúm til mats á þessu sviði. Dómstóllinn hefur litið til þess hvort inngrip ríkisins í rétt til frjálsra kosninga sé byggt á geðþótta eða ómálefnalegum sjónarmiðum (arbitrariness) eða sé óhóflegt og tekið sérstaklega fram að meta þurfi aðstæður í samhengi (sjá t.d. MDE, *Mathieu-Mohin og Clerfayt g. Belgíu* (1987) og *Ždanoka g. Lettlandi* (YD) (2006). Hæstiréttur Íslands hefur enn fremur vísað til óskráðrar meðalhófsreglu íslenskrar stjórnskipunar, sjá H 10. apríl 2014 (726/2013) (auðlegðarskattur), sem kæmi væntanlega til skoðunar. Þótt Hæstiréttur hafi ekki útlistað skilyrði þeirra reglu með nákvæmni, og oftast komi meðalhóf fremur til skoðunar við mat á takmörkunum á tilteknum stjórnarskrárvörðum réttindum en sem almenn

stjórnskipunarregla, má segja að meðalhófsregla gangi almennt út á skilyrði um lögmætt markmið, markhæfni, nauðsyn (ekki sé vægara úrræði í boði) og meðalhóf í þrengri merkingu.

Löggjafinn hefur viðtækt svigrúm til þess að mæla fyrir um fyrirkomulag sveitarstjórnarkosninga í Grindavík, þ.m.t. hvernig kosningarrétti og kjörgengi sé best fyrir komið í ljósi þessara sérstöku aðstæðna, en gæta verði að því að lagasetning byggist á málefnalegum sjónarmiðum og ekki sé gengið lengra gagnvart réttindum borgaranna en nauðsynlegt er. Lagareglur um kosningar þurfa að vera skýrar og eins stöðugar og mögulegt er. Að framangreindu gættu virðist hvorki 78. gr. stjkskr. né aðrar þær meginreglur sem hér hefur verið vísað til standa í vegi lagasetningar af því tagi sem vísað er til í spurningunni.

1.2. Jafnræðisregla

Þar sem fyrirhugaðar eru sérreglur um kosningar í einu sveitarfélagi er rétt að líta til jafnræðisreglu 1. mgr. 65. gr. stjkskr., á þeim grundvelli hvort sérregla um kosningarrétt í tilteknu sveitarfélagi skapi ójafnræði milli kjósenda. Í dómi Hæstaréttar H 9/2023 (sérstök framfærsluuppbót) kemur hins vegar skýrt fram (mgr. 60): „Forsenda þess að jafnræðisreglan komi til álita er að tilvik sem borin eru saman séu sambærileg þannig að sýna megi fram á að mismunun hafi átt sér stað...Ef þau eru ósambærileg er almennt ekki þörf frekari rannsóknar á því hvort málefnaleg rök séu fyrir hendi.“ Staða Grindavíkur og íbúa sveitarfélagsins telst ósambærileg stöðu annarra sveitarfélaga. Á þeim grundvelli verður ekki séð að jafnræðisreglan komi til frekari skoðunar hvað það varðar að sérreglur séu settar um Grindavík.

Jafnræðisreglan kemur hins vegar komið til skoðunar innan þess hóps sem átti skráð lögheimili í Grindavík í nóvember 2023. Af jafnræðisreglunni leiðir í ákveðnum tilvikum að löggjafanum er óheimilt að láta það sama ganga yfir fólk í verulega ósambærilegri stöðu. Gagnvart einstaklingi sem flutti frá Grindavík í annað sveitarfélag, hefur selt eign sína í Grindavík, keypt fasteign annars staðar og hefur ekki hug á að flytja til baka virðist ekki málefnalegt eða í samræmi við grunnsjónarmið um staðbundið lýðræði að mæla fyrir um að viðkomandi hafi kosningarrétt í Grindavík en ekki í sínu nýja sveitarfélagi.

Við þessu er því brugðist með því að gera útfærsluna valkvæða, þ.e. að með nýju lagaákvæði sé mælt fyrir um að þau sem áttu lögheimili í Grindavík þann 9. nóvember 2023 geti nýtt kosningarrétt og átt kjörgengi í Grindavík við sveitarstjórnarkosningar 2026. Taka skal fram að almennt ber að gjalda varhug við því að fólk velji í hvaða sveitarfélagi eða kjördæmi það kys eða býður sig fram. Hér eru hins vegar uppi svo sérstakar aðstæður að valkvætt fyrirkomulag virðist samrýmast best þeim grundvallarreglum sem helst koma til skoðunar, þ.m.t. jafnræðisreglunni.

2. Varða áformin ákvæði EES-samningsins um ríkisaðstoð, tæknilegar reglur um vöru og fjarþjónustu eða frelsi til að veita þjónustu?

Nei.

3. Er önnur grundvallarlöggjöf sem taka þarf tillit til?

Nei.

F. Samráð

1. Hverjir eru helstu hagsmunaaðilar?

Grindvíkingar sem áttu lögheimili í bænum 9. nóvember 2023 og nýir Grindvíkingar, sem hafa flutt í bæinn síðan.

2. Er skörun við stjórnarmálefni annarra ráðuneyta?

Já, forsætisráðuneytis og innviðaráðuneytis. Ráðuneytin eru upplýst um áformin.

3. Samráð sem þegar hefur farið fram.

Umræðuskjal Grindavíkurnefndar um sveitarstjórnarkosningar, stjórnskipulag og samráð í endurreisnarferlinu var til samráðs á samráðsgátt stjórnvalda í október sl. Þar var kallað eftir sjónarmiðum Grindvíkinga og annarra hagaðila m.a. um hvernig væri réttast að útfæra kosningarrétt Grindvíkinga og með hvaða hætti mætti koma á skilvirkri samvinnu milli sveitarfélags og ríkis á næsta kjörtímabili þannig að hún stuðli að farsælli endurreisn og trausti samfélagsins. Niðurstöður samráðsins leiddu í ljós að á meðal þeirra sem bjuggu í Grindavík þegar goshrinan hófst er ríkur vilji til þess að eiga val um að nýta atkvæðisrétt sinn í Grindavík þrátt fyrir núverandi skráningu lögheimilis í öðru sveitarfélagi. Þar að auki hafa fulltrúar forsætisráðuneytisins og Grindavíkurnefndar átt samráð við fulltrúa Grindavíkurbæjar.

4. Fyrirhugað samráð.

Samráð verður haft við Þjóðskrá, Landskjörstjórn og yfirkjörstjórn Grindavíkurbæjar.

G. Mat á áhrifum þeirrar leiðar sem áformuð er

1. Niðurstaða frummati á áhrifum, sbr. fylgiskjal.

Óveruleg fjárhagsáhrif en verulegur samfélagslegur ávinningur m.t.t. endurreisnar Grindavíkur í kjölfar náttúruhamfara.

H. Næstu skref, innleiðing

1. Hefur verið gerð verkefnisáætlun fyrir frumvarpssmíðina?

Já.

2. Hvernig verður staðið að innleiðingu löggjafar? Hvað má gera ráð fyrir að þeir sem verða fyrir áhrifum, opinberar stofnanir/hagsmunaaðilar/almenningsmenn, þurfi langan tíma til undirbúnings/aðlögunar?

Undirbúa þarf og aðlaga störf og verkefni Þjóðskrár, Landskjörstjórn og yfirkjörstjórn í Grindavíkurbæ. Tæknileg útfærsla þess að miða kosningarétt við íbúa Grindavíkur hinn 9. nóvember 2023 á, skv. upplýsingum frá Þjóðskrá og Landskjörstjórn, ekki að vera hindrun.

3. Hvaða forsendur þurfa að vera fyrir hendi til að lagasetning beri árangur?

Gott og virkt samtal þeirra aðila sem koma að skipulagningu sveitarstjórnarkosninga 2026.

4. Mælikvarðar á árangur og útkomu.

Ekki að svo stöddu.

5. Hefur verið hugað að því að afla gagna til að meta árangur þegar þar að kemur?

Ekki að svo stöddu.

I. Annað

J. Fylgiskjöl

1. Mat á áhrifum lagasetningar – Frummat, sbr. eyðublað.

2. Önnur fylgiskjöl eftir atvikum.